

Вікторія Венгерська,
доктор історичних наук,
завідувач кафедри історії України,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка

МІФ ПРО ВЕЛИКУ ВІТЧИЗНЯНУ ВІЙНУ: РАДЯНСЬКИЙ СПАДОК ТА ЙОГО ПРЕЗЕНТАЦІЇ В КОМЕМОРАТИВНИХ ПРАКТИКАХ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

У запропонованій статті увага зосереджена на особливостях формування радянського міфу про Велику вітчизняну війну. Розглядається специфіка його наповнення відповідними комеморативними практиками у різних регіонах України та Польщі, яка в радянський період входила до так званого соціалістичного табору й перебувала під потужними радянськими впливами. Аналізуються причини живучості міфів, елементи яких із часом фіксуються у свідомості як невід'ємний атрибут пам'яті про події війни та їх візуальні втілення в ландшафті міст та сіл. Зосереджена увага на відмінностях у ставленні поляків до пам'ятників діячів радянської епохи та генералів, й захороненням радянських солдатів та офіцерів.

Ключові слова: історичні міфи, Велика вітчизняна війна, історична політика, історична пам'ять, комеморативні практики, Україна, Польща.

Історична політика що реалізується в тій чи іншій державі, безпосередньо пов'язана з історичною міфологією, яка визначає зміст внутрішньої політики держави. Особливості формування радянського міфу про Велику вітчизняну війну, специфіка його наповнення відповідними комеморативними практиками у різних регіонах України та Польщі значною мірою відображали зміст внутрішньої та зовнішньої політики Радянського Союзу. Друга світова війна у кожному національному наративі мала/має різні оцінки, що позначається й на змісті офіційних політик пам'ятей.

Відмінною особливістю реалізації історичної політики в сучасній Україні є відсутність системності та її

амбівалентність. На відміну від України, у Польщі фактично з кінця 80-х рр. намітилась чітка тенденція до «розлучення» з радянським минулим у всіх сферах. Проте, розв'язання певних суперечливих проблем, вирішення долі пам'ятників та пам'яток приймається колективно, із залученням громадськості та представників різних політичних таборів. Елементи загальної культури пам'яті, серед яких й шанобливе ставлення до всіх загиблих, аргументи раціональної доцільності, доволі часто переважають ідеологічні мотиви у суперечках щодо минулого.

У випадку України, «розлучення» із радянським спадком відбувалося/відбувається дуже непросто. Комсомольсько-комуністичне минуле більшості діючих політиків України, потужне проросійське лобі, збереження стійкого відсотку тих, хто відверто ностальгує за радянським минулим та має відповідну ментальність (безвідносно до регіону країни), не дозволяло вийти за межі тяжіння колишньої імперії. Пам'ятники та пам'ятні знаки у типово радянському дусі та стилістиці (як наприклад «Вистріл у спину», зведений у центрі Сімферополя у 2011 р. в якості вшанування жертв «бандеровців», подібні монументи на Луганщині) [1], зберігали та посилювали це тяжіння. Одночасно засвідчували факт відсутності єдиної версії пам'яті про війну в Україні.

«Зловживання» історією та використання інструментарію історичної політики у власних цілях стало звичним явищем в сучасній політиці. В Україні, від моменту проголошення державної незалежності, не було запропоновано чітко визначених тактики та стратегії у цій сфері. В результаті, як зазначає Г. Касьянов, непродумана політика історичної пам'яті призвела до культивування двох взаємозаперечних версій історії та зробила чималий внесок у переростання громадянського протистояння у збройний конфлікт [2].

Серед найбільш ґрунтовних вітчизняних аналітичних розвідок окреслених проблем – серія публікацій Г. Касьянова [2, 3, 5], Я. Грицака [4], Т. Журженко [6], А. Портнова [6, 7] та ін. Аналізуючи особливості реалізації історичної політики в Україні, Росії та Польщі в останні роки,

Г. Касьянов наголошує, що її важливою складовою є конфлікт з приводу інтерпретацій минулого [5, с. 159]. Криза звичних форм ідентичностей, на думку дослідника, знаходить відображення й у конфлікті на ґрунті офіційних та альтернативних репрезентацій минулого.

Дослідженню ролі пам'яті про Другу світову війну та змісту європейської політики щодо Росії в контексті розширення ЄС на схід та посилення її впливів на пострадянському просторі, присвячене дослідження Т. Журженко [6]. Автор наголосила на зміні акцентів у сприйнятті перемоги в Радянському Союзі від середини 1960 р., які мали відчутти не лише громадяни СРСР, а й побратими за соціалістичним табором. У відповідності з офіційною ідеологічною доктриною, Варшавська угода об'єднувала колишніх жертв нацистської агресії, звільнення яких відбулось завдяки Радянській армії, під захистом СРСР вони залишались й після завершення війни [6, с. 58]. Польща, перебуваючи у сфері впливів Радянського Союзу, вибудовувала елементи пам'яті про війну у контексті загальнорадянських тенденцій.

Біля джерел нового міфу. Офіційна політика, її документалізація та візуальне втілення. Останній рік війни та перші післявоєнні роки в Радянському Союзі позначились ускладненням демографічної ситуації, економічною розрухою, проблемами у соціальній сфері. Величезні людські, психологічні та матеріально-технічні втрати збільшились в результаті чергового голоду 1946-1947 рр. Конфіскаційна грошова реформа 1947 р. також не дала позитивних емоцій у післявоєнне світосприйняття радянських громадян. Війна та її наслідки асоціювалася із жахіттями, які принесли горе у кожную родину. Подібні суспільні настанови не дозволяли одразу після завершення позиціонувати її результати як найвагомніше досягнення радянської держави. Саме тому Указ Президії Верховної Ради СРСР від 9 травня 1945 р., про визнання цього дня святковим, було відмінено у грудні 1947 р.

Потрібен був час для певного «забування» та зміни поколінь, яке б безпосередньо на собі не відчуло всіх жахів війни. Чергова зміна співпала із початком нового етапу

політичної кар'єри Л. Брежнева у 1964 р. З цього часу розпочинається відлік життя нового міфу. Пам'ять про війну потрібно було наповнити новим звучанням. Новостворюваний міф мав стати важливим інструментом формування позитивного образу Радянського Союзу, як країни-переможниці-рятувальниці над/від фашизму. Подібне позиціювання покликане було витіснити та розчинити всі негативні спогади з історичної пам'яті, безпосередньо пов'язані із результатами та наслідками війни в середині країни, та працювати на покращення її міжнародного іміджу. 20-річчя Перемоги стало доречним приводом для його закріплення. Нова постанова Президії ЦК КПРС про святкування Дня Перемоги радянського народу у Великій вітчизняній війні Радянського Союзу 1941-1945 рр. датується 30 березня 1965 року [9].

Міф потребував відповідної візуалізації та запровадження нових комеморативних практик. Була випущена монета номіналом в 1 крб., а також ювілейна медаль «Двадцять років Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Її затвердили указом Президії Верховної Ради СРСР від 7 травня 1965 р. З цього часу традиційно, через кожні десять років нагороджували медаллю до чергових роковин завершення війни всіх, хто брав у ній участь. Прикметно, що вже після проголошення державної незалежності України, до початку 2000-х рр. тривало нагородження медалями, проте не українськими, а російськими, у відповідності із угодами, які були підписані керівниками держав, що входили до складу СНД (Співдружністю незалежних держав) [10]. Таким чином, Росія позиціювала себе правопріємницею «спадку» зруйнованої імперії. В подібний спосіб, серед іншого, вона намагалась утримувати Україну в своїй сфері тяжіння.

Повертаючись до подій середини 60-х рр., зазначимо, що серед завдань, які окреслювались перед Міністерством іноземних справ, міністерством оборони СРСР напередодні святкування – організація за допомогою радянських послів та військових аташе покладання вінків на могили радянських воїнів, похованих на територіях іноземних держав. Міністерству оборони СРСР дозволили запросити на

святкування 20-ліття Перемоги представників збройних сил соціалістичних країн, а також відомих іноземних громадських діячів, військовослужбовців та воїнів, які відзначились у боротьбі із фашизмом у роки Великої вітчизняної війни [9].

Нові підходи вимагали додаткових зусиль, в першу чергу агітаційно-пропагандистського характеру в країні та за її межами. Серед завдань, закріплених за пропагандистами, «роз'яснення всесвітньо-історичного значення перемоги радянського народу над силами реакції та фашизму»; демонстрація сили та могутності СРСР. На цьому тлі рекомендувалось постійно наголошувати на «перевагах соціалістичного суспільного ладу». В контексті нового міфу особливо акцентувалась увага на «вирішальній ролі Радянського Союзу у розгромі фашистської Німеччини» [9]. Обґрунтування потребувало й радянське домінування у Східній та Центральній Європі, тому в документі не забули й про «єдність соціалістичної співдружності та комуністичного руху», заснованих «на непорушних марксистсько-ленінських засадах» [9]. Проте, головним мотивом всіх окреслених дій, звісно ж, залишалась «боротьба за мир у всьому світі», до якої додавались й боротьба за «демократію, національну незалежність та соціалізм». Необхідність переконання громадян СРСР у виключно миролюбній суті держави мало реалізуватись через «мобілізацію суспільної думки всередині країни та за кордоном проти підготовки імперіалістами нової світової війни, проти відродження фашизму; пропаганду миролюбної зовнішньої політики Радянського уряду, спрямованої на запобігання світової термоядерної війни» [9].

З 1965 р. 9 травня проголошувалось днем Перемоги радянського народу та його збройних сил у Великій Вітчизняній війні проти німецько-фашистських загарбників як «загальнонародне свято трудящих СРСР, країн соціалістичного співтовариства та всіх борців за збереження миру».

Нові комеморативні практики. З цього моменту активізується робота в напрямку комеморації. Значна кількість пам'ятників та меморіалів на честь жертв війни, з'явилися одразу після її завершення. Проте, їх збільшення в арифметичній прогресії припадає на період від середини 60-х

рр. ХХ ст. Нові пам'ятники, пам'ятні дошки, знаки, меморіали з'являються у кожному селищі та місті. З особливою систематичністю та наполегливістю ці елементи історичної пам'яті поширювались на території західної України – починаючи з Волинської, Рівненської областей, та далі на Прикарпатті, в Карпатах та Закарпатті. Чи не найбільше пам'ятників та пам'ятних знаків в радянський період було встановлено у Рівному. Пояснюється це як особливим статусом міста під час війни – Рівне було центром Рейхскомісаріату «Україна», так і зосередженням в довколишніх лісах загонів українського національного підпілля, пам'ять про яке необхідно було витіснити та «замістити» іншими героями, які б не мали конкуренції.

Значна кількість меморіальних цвинтарів у місті пояснюється й існуванням під час окупації декількох таборів смерті, на території яких, як стверджують сучасні дослідники, під час війни було знищено до 100 тис. осіб [17]. Лише в листопаді 1941 р. було розстріляно 17 500 євреїв Рівного [17]. Але за радянською «традицією», про подібні факти воліти не згадувати, знищених під час Голокосту євреїв сором'язливо називали «мирним населенням», натомість підкреслюючи чисельні жертви учасників комуністичного підпілля, червоноармійців. У Рівному було створено окреме меморіальне кладовище радянських воїнів та партизанів й бійців-підпільників, у центральному парку імені Тараса Шевченка знаходиться братська могила радянських воїнів та партизанів, на площі Перемоги – пам'ятник радянським воїнам, партизанам та підпільникам. На вулиці Соборній – пам'ятник на честь 30-ліття визволення Радянської України від фашистських загарбників у вигляді танка Т-34.

Радянські комеморативні практики включали й масове перейменування вулиць на честь героїв Другої світової війни. Практично в кожному українському місті, містечку та селищі були, або й досі зберігаються, вулиці/проспекти, названі на честь генералів М. Ватутіна та І. Черняхівського, з іменами яких пов'язується звільнення України від фашистських загарбників. Одночасно, у новий радянський міф М. Ватутін був вписаний як жертва посібників фашистів – українських націоналістів-бандерівців. На думку сучасних дослідників,

пам'ятник М. Ватутіну у Києві із написом «Від українського народу» мав символізувати принизливе публічне каяття українців за «злочинні дії оунівського підпілля» перед «великим російським народом» [12]. Пам'ятник М. Ватутіну у Києві було відкрито у 1948 р., проте нагородження зіркою та присвоєння звання Героя Радянського Союзу відбулося посмертно, та було приурочено до 20-річчя завершення війни.

Свідченням амбівалентності сучасної політики пам'яті в Україні стала поява постанови Верховної Ради від 7 грудня 2011 р. про проведення офіційних заходів, приурочених до 110-ї річниці М. Ватутіна. Документ був підписаний головою Верховної Ради України, доктором історичних наук, В. Литвином. Аргументувалась необхідність проведення заходів зі вшанування М. Ватутіна «важливістю та історичним значенням постаті Героя Радянського Союзу Ватутіна Миколи Федоровича». Верховною Радою було прийняте рішення про виділення коштів на проведення серії заходів: від організації виставок, тематичних програм на радіо та телебаченні, до випуску ювілейної марки [13]. В часи президенства В. Януковича активно підтримувались російські ініціативи у сфері політики пам'яті, та пов'язувались із Другою світовою війною. Що й не дивно, адже російський вектор завжди залишався ключовим у зовнішній політиці Партії Регіонів та Комуністичної партії, лідери якої традиційно підтримували В. Януковича, а сама вона (партія) мала найбільш віданний електорат у Донецькому регіоні. Перебуваючи на посаді голови Донецької обласної державної адміністрації, В. Янукович отримав із рук голови обласної організації ветеранів медаль Жукова, нагороду, яка була заснована в Росії до 100-річчя радянського генерала, із формулюванням «за конкретні справи та постійну допомогу учасникам війни» [11].

Польські практики. До початку українсько-російської війни Польща намагалась особливо не загострювати питання вшанування пам'яті радянських героїв війни. Проте, восени 2015 р. було прийняте рішення щодо знесення пам'ятника І. Черняхівському у місті Пененжно. Саме тут він загинув, потрапивши під артилерійській обстріл. Поляки й раніше

неодноразово піднімали це питання, мотивуючи свою вимогу тим, що генерал був «палачом Армії Крайової». Офіційна дата демонтажу пам'ятника носила відверто символічне навантаження – 17 вересня, «з метою вшанування жертв радянської агресії 1939 р.» [17]. Звісно що Росія чинила опір такому рішенню, мотивуючи свій протест тим, що на пам'ятник Черняховському розповсюджується дія міжнародної Угоди про охорону могил та місць пам'яті, підписаної у 1994 р. Поляки прийняли компромісне рішення: не знищувати бюст генерала, а з часом (після узгодження дипломатичних формальностей) передати його Росії. Польська громадськість та історики переконані у тому, що радянський генерал є символом «нав'язування Польщі комуністичної системи проти волі громадськості, з одночасним порушенням закону» [17].

На відміну від українських міст, де практично в кожному представлений пам'ятник на честь воїнів-визволителів та жертв війни у вигляді танка або іншої військової техніки, на території Польщі доволі мало подібних варіантів вшанування пам'яті загиблих. Як правило, техніку в якості пам'ятних знаків використовували у післявоєнний період. Один з небагатьох подібних пам'ятників (у вигляді танка Т-34) у 1946 р. було встановлено в Гданську. Як зазначають польські джерела, останнім часом танк неодноразово ставав жертвою вандалізму. Головна причина полягає в тому, що пам'ятник сприймається як символ комунізму, оскільки Перша польська танкова бригада, з червня 1945 р. брала участь у боях з польським антикомуністичним підпіллям у Підляшші та репресіях органів Міністерства громадської безпеки против населення [16].

Поляки фактично одразу після завершення війни звели декілька постаментів на честь загиблих радянських та польських воїнів, які звільняли польські міста від фашистів. Так у 1945 р. в Познані відкрили «Пам'ятник героям», встановлений на честь солдатів Радянської армії, які загинули в боях за місто. Як стверджують польські джерела, пам'ятник було зведено за безпосередньої участі радянських солдатів. З цим, ймовірно пов'язується і встановлення двох

гаубіц біля сходів, які ведуть до пам'ятника. До 1989 р. на обеліску було встановлено червону зірку, яка зараз зберігається у музеї історії Познані. Восени 2013 р. пам'ятник було обрито червоною фарбою, що призвело до доволі неоднозначної реакції місцевих мешканців [15].

У передмісті польської столиці на площі в 19 гектарів поховані близька 22 тис. радянських солдатів, які загинули у битві за Варшаву. Саме це поховання, разом із похованнями в Белобжегах, Пултуську та Мінську-Мазовецькому вважається найбільшим захороненням радянських воїнів у Польщі. Воно розташоване уздовж дороги, яка веде до міжнародного аеропорту імені Фредеріка Шопена. З розвалом Радянського Союзу та наслідками, з цим пов'язаними, офіційні заходи тут майже не проводяться, проте могили доглянуті, без будь-яких ознак вандалізму. Цвинтар прибирається за рахунок міської влади раз на два місяці.

Польща стала першою країною колишнього соціалістичного табору, яка розпрощалася зі своїм комуністичним минулом. Першим кроком у цьому напрямку було знищення більшості цивільних пам'ятників радянського періоду, які несли символічне навантаження, та були встановлені найбільш одіозним представникам радянської доби. До таких, в першу чергу, належить постать Фелікса Дзержинського, одного із засновників Всеросійської Надзвичайної Комісії (ВЧК – російською) та організатора комуністичного «червоного терору» не лише на теренах Радянського Союзу, а й у Польщі, під час війни 1920 р. Маючи шляхетне польське походження, Ф. Дзержинський перетворився на «національного антигероя» Польщі. Саме його пам'ятники від кінця 80 – початку 90 – х рр. стали першим та принциповим об'єктом для знищення. Штучність цього символу радянської Польщі підтвердив навіть склад матеріалу, з якого було виготовлено пам'ятник у Варшаві на Банківській площі, встановлений ще у 1950 р. Після його знесення з'ясувалось, що в якості будівельного матеріалу використовували не бронзу, а бетон, який вкрили тонким шаром бронзи [14].

Не настільки однозначним виявилось ставлення варшав'ян до інших пам'яток радянської доби. Так, пам'ятник

радянським та польським військовим у варшавському районі Прага, який розташований майже на березі Вісли, залишили неушкодженим. Це було колективне рішення, прийняте після проведення опитування мешканців міста, в пам'яті яких постамент пов'язувався із приємними спогадами молодості (біля нього раніше часто призначали побачення пари).

Пам'ятник польсько-радянському братерству по зброї, відомий у Варшаві під назвою «Пам'ятник чотирьом, які сплять» було тимчасово демонтовано у 2011 р., у зв'язку з будівництвом нової лінії метро. Останні роки його офіційного існування, на думку дослідниці Варшави Д. Шмідт-Завірухи, найбільш об'єктивно відображали його зміст: «Вже давно сюди не прибувають офіційні гості. Плити монументу поросли травою, фігури солдатів вкрились патиною. Пам'ятник позбувся блиску пропаганди та історичної брехні. Лише зараз він став справжнім – нагадує про смерті звичайних людей. Майже завжди біля його підніжжя палають свічки та лежать квіти. Саме ці жести мають значення. Вони стали доказом пам'яті про загиблих на польських землях радянських солдатів, які проти власної волі були втягнуті у велику політику» [16].

Попри бурхливі дебати щодо можливості повернення пам'ятника на старе місце, спрацювало відоме правило – «немає нічого більш постійного, ніж тимчасове». Точне місце перебування пам'ятника невідоме, з приходом до влади у Польщі політиків правого толку можливість його повернення є малоімовірною.

Доцільність збереження Палацу культури та науки («подарунок польському народу від товариша Сталіна»), розташованого практично в центрі Варшави, викликала питання та супроводжувалась обговоренням. Прихильники його ліквідації аргументували свою позицію тим, що споруда є символом сталінізму та радянського домінування у Польщі. Противники наполягали на тому, що Палац давно перетворився на своєрідний символ міста, який не асоціюється із комуністичним минулим. Думка останніх переважила, і зараз всі, хто прибувають до польської столиці залізницею, розпочинають знайомство з містом із цієї споруди. Парадоксальність ситуації посилюється тим, що в

офіційних документах повна юридична адреса фірм, які орендують тут офіси зазначено «Палац культури та науки імені Й. Сталіна».

Зовсім по-іншому вирішувалось питання з доцільністю збереження пам'ятників та цвинтарів радянським солдатам та офіцерам, які загинули під час війни, звільнюючи країну від фашистів. Традиційним елементом загальної культури більшості європейців є шанобливе ставлення до всіх без національних відмінностей жертв війни. Польща в цьому сенсі не є винятком. Попри непрості стосунки з комуністичним минулим та його залишками, поляки не схильні до проявів неповаги до пам'яті загиблих солдат та офіцерів радянської армії у Другій світовій війні.

Міф про Велику вітчизняну війну та перемогу над фашизмом як ключову подію ХХ ст. з базового радянського міфу перетворився на не менш важливу складову антиукраїнської політики та пропаганди Російської федерації у боротьбі «проти фашизму та бандерівців», а також просуванню «руського мира» як особливого, відмінного від західного шляху розвитку. Фактична війна проти України прискорила процес розставання із радянським минулим в Україні. Змінились і загальні настрої та політичні установки в Польщі. Проте цей факт не означає «забування» та витіснення з пам'яті всіх жертв та справжніх героїв Другої світової війни.

Проблеми «війни пам'ятей та пам'ятників» не вичерпуються окресленими в статті проблемами. Події останніх двох років в Україні додають нові нюанси та ставлять питання, пошук відповідей на які відкривають цікаві дослідницькі перспективи.

Список використаних джерел та літератури

1. Венгерська В. О. Політика пам'яті в імперському дискурсивному полі та комеморативні практики сучасної України: [Електронний ресурс] / В. О. Венгерська // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах» (м. Рівне, 12 березня 2015 р.). – Режим доступу: http://www.politolog-rdgu.com/jdownloads/vengerska_v.o.pdf

2. Kasianov G. How History Goes Wrong: Historical Politics and its Outcomes : [Електронний ресурс] / G. Kasianov. – Режим доступу: <http://www.culanth.org/fieldsights/611-how-history-goes-wrong-historical-politics-and-its-outcomes>.
3. Касьянов Г. Как «общая» история разделяет: политика памяти в Украине, Польше, России в 1990-е – 2000-е гг. / Г. Касьянов // Перекрестки. – 2011. – № 3-4. – С. 158-184.
4. Грицак Я. «Найкращі революції ті, які вмють вчасно зупинитися», – історик Ярослав Грицак: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://censor.net.ua/resonance/308176/nayikrasch_revolyuts_t_yak_vmyut_vchasno_zupinitisya_storik_yaroslav_grytsak
5. Kasianov G. Natiolized History Past Contionuus, Present Perfect, Future // Georgiy Kasianov and Philipp Ther (eds.) A Laboratory of Transnational History: Ukraine and Recent Ukrianian Historiography. 2009. – 412 S.
6. Журженко Т. Геополитика памяти: переоценка итогов Второй мировой войны и борьба за гегемонию в Балто-Черноморском регионе / Т. Журженко // Перекрестки. – 2011. – № 3-4. – С. 134 -157.
7. Портнов А. Упражнения с историей по-украински // А. Портнов. – М.: ОГИ. Полит. ру., «Мемориал», 2010 – 222 с.
8. Портнов А. Память и памятники Великой Отечественной войны в Белоруси Молдове и Украине: несколько сравнительных наблюдений / А. Портнов // Перекрестки. – 2010. – № 3-4. – С. 7 – 21.
9. О праздновании Дня Победы в 1955 и 1965 гг. (Архивные документы): [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.world-war.ru/o-prazdnovanii-dnya-pobedy-v-1955-i-1965-gg/>
10. Омельченко Н. Массовые награждения в Украине. Взгляд со стороны: [Электронный ресурс] / Н.Омельченко. – Режим доступа: <http://www.history.org.ua/JournALL/sid/12/2/20.pdf>.
11. Мартин Р. Війна і Рівне: [Електронний ресурс] / Р. Мартін. – Режим доступу: http://takeinfo.net/news/view/viyna_i_rivne
12. Ткачук О. Хто вбив генерала Ватутіна? [Електронний ресурс] / О.Ткачук // Українська правда. – 05.05.2010. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/05/5/4960514/>
13. Постанова Верховної Ради України Про відзначення 110-ї річниці з дня народження Героя Радянського Союзу Ватутіна М. Ф. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012,

- № 28, ст.316: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4089-17>
14. «Кровавый Феликс» и другие. История сноса советских памятников. 20 ноября 2015 г.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://holicin.livejournal.com/6127490.html?page=1>
15. У Польщі пам'ятники радянським воїнам облили червоною фарбою: [Електронний ресурс] // Тиждень.ua. 13 вересня 2013 р.– Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/89295>
16. Górlikowski M. Rzeźba prosta, historia trudna. Wyborcza.pl / Gazeta Wyborcza. – 17 жовтня 2013.
17. В Пененжно начали демонтаж памятника генералу Черняховскому: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.radiopolsha.pl/6/136/Artykul/221425#sthash.16Zh7ycX.dpuf>

V. Venherska

THE MYTH OF THE WORLD WAR II: SOVIET LEGACY AND ITS PRESENTATION IN COMMEMORATIVE PRACTICES IN UKRAINE AND POLAND

Features of the formation of the Soviet myth of the World War II, the specificity of its contenting by respective commemorative practices in different regions of Ukraine and Poland largely reflect the content of internal and foreign policy of the Soviet Union. Article provides the analysis of reasons for myths survivability, particular components of which are fixed the minds as an essential attribute of memory about the war and their expression in the visual landscape of towns and villages. World War II in every national narrative has different evaluation, which affects the content and the official politics of memory. For the Russian Federation, as well as at its time for the Soviet Union, it is one of the key elements of the backbone of existence of «Super state», «State-peacemaker», «protector and liberator of Slavic peoples» from fascism. The myth of the World War II and the victory over fascism as a key event of the twentieth century, from the basic Soviet myth has turned into the equally important component of the anti-Ukrainian policy and propaganda of the Russian Federation in the «fight against fascism and banderism» and promotion of «Russian world». The peculiarity of historical policy implementation in modern Ukraine is the lack of consistency and its ambivalence that affects its content. Unlike Ukraine, in Poland, in fact since the late 80's there has been a clear trend to «divorce» with the Soviet past in all areas. However, the solving certain controversial issues, the resolution of the fate of monuments and landmarks is been adopted collectively, with the involvement of the public and

representatives of various political camps. The elements of common culture of memory, including the respect for all the victims, rational arguments of expediency, are often dominating the ideological motives in disputes about the past.

Key words: Historical myths; World War II, historical policy historical memory commemorative practices; Ukraine; Poland

W. Wengerska

MIT O WIELKIEJ WOJNIE OJCZYŹNIANEJ: RADZIECKIE DZIEDZICTWO I JEGO PREZENTACJA PAMIĄTKOWYCH PRAKTYK W POLSCE I NA UKRAINIE

Proponowany artykuł skupia się na funkcjach tworzenia sowieckiego mitu Wielkiej Wojny Ojczyźnianej. Biorę się pod uwagę specyfika jego treści, która jest napełniona istotnymi praktykami pamiątkowymi w różnych regionach Ukrainy i Polski, która w czasach sowieckich była częścią tzw. socjalistycznego obozu i była pod silnym wpływem radzieckim. Autor analizuje przyczyny przetrwania mitów, elementy których są ostatecznie zapisywane w pamięci jako podstawowy atrybut pamięci o wydarzeniach wojny oraz ich wypowiedzi w wizualnym krajobrazie miast i wsi. Zwraca się uwaga na różnice w postawach Polaków do pomników sowieckich przywódców i generałów (I. Czerniachowskiemu) i pochówkach radzieckich żołnierzy i oficerów.

Słowa kluczowe: mity historyczne, Wielka Wojna Ojczyźniana, polityka historyczna, pamięć historyczna, pamiątkowe praktyki, Ukraina, Polska.